

LATVIJAS PAŠVALDĪBU SAVIENĪBAS 28. KONGRESS

Rezolūcija

Par Eiropas Padomes monitoringu vērtējot pašvaldību demokrātiju Latvijā

Alūksnē, 2017. gada 18. augustā

Ņemot vērā, ka

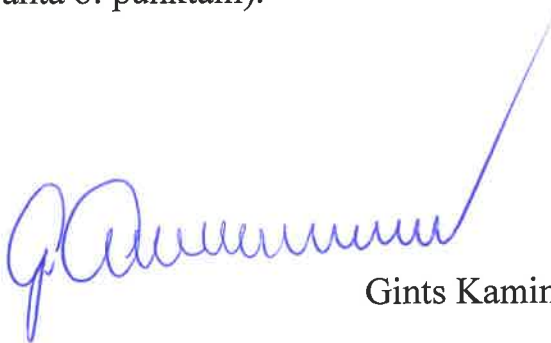
septembrī Latvijā ieradīsies kārtējā Eiropas Padomes Vietējo un reģionālo varu kongresa delegācija, kas gatavos ziņojumu un ieteikumus saistībā ar pašvaldību demokrātijas stāvokli, īpaši saistībā ar Eiropas vietējo pašvaldību hartas (Hartas) ievērošanu,

tādējādi ir iespējams norādīt uz tādiem hartas izpildes trūkumiem, kuru novēršana ir reāla dialogā ar Ministru kabinetu un Saeimā pārstāvētajām partijām,

LPS kongress nolēmj noteikt šādus prioritāros priekšlikumus dialogam ar Eiropas Padomes pārstāvjiem, panākot, ka:

- 1) tiek atzītas LPS tiesības pārstāvēt pašvaldību kopējās intereses Satversmes tiesā.
- 2) pašvaldību nodokļu ieņēmumi veidotu ne mazāk, kā ilgtermiņā fiksētu daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem valstī,
- 3) pašvaldību iegūst tiesības brīvi aizņemties investīcijām attīstībā (pievienojoties Hartas 9. panta 8. punktam).

Latvijas Pašvaldību savienības
priekšsēdis

Gints Kaminskis

Vērtējums Latvijas likumdošanas un publiskās pārvaldes organizācijas atbilstībai Eiropas vietējo pašvaldību hartas principiem

(salīdzinājumam ar hartu izmantots tulkojums, kas atbilst angļu tekstam, teksts otrā oficiālajā valodā tikai nenozīmīgi atšķiras, kamēr latviskais teksts (TTC) ievērojami atšķiras un tajā harta nav spēkā)

2. pants. Vietējās pašvaldības konstitucionālais un tiesiskais pamats.

Vietējās pašvaldības principam ir jābūt atzītam valsts likumdošanā un, kur iespējams, konstitūcijā.

Situācijas raksturojums: LPS daudzkārt ir rosinājusi Latvijas Republikas Satversmē “(Satversmē) iekļaut pašvaldības principu. Tai skaitā, LPS kongresā pieņemtajās “Latvijas pašvaldību attīstības vadlīnijās” (Vadlīnijās) iekļauta prasība papildināta Satversmi ar pašvaldības, subsidiaritātes, proporcionalitātes principiem. Solījums ietvert Satversmē nodaļu par pašvaldībām (1993. gada Pašvaldību reformu koncepcija) joprojām nav izpildīts. LPS daudzkārt ir rosinājusi šo jautājumu sarunās ar Ministru kabinetu un ar VARAM.

Priekšlikums: Iekļaut pašvaldības principu Satversmē.

3. pants. Vietējās pašvaldības jēdziens.

(1) Vietējā pašvaldība nozīmē vietējās varas tiesības un spēju regulēt un vadīt nozīmīgu *publisko lietu daļu likuma robežās*, savā atbildībā un vietējo iedzīvotāju interesēs.

(2) Šīs tiesības realizē padomes vai pārstāvju sapulces, kurām var būt *tām atbildīgi izpildu orgāni* un kuru locekļus brīvi ievēlē aizklāti, balsojot uz tiešu, vienlīdzīgu, un vispārēju vēlēšanu tiesību pamata. Šis nosacījums nekādā veidā neietekmē iespēju izmantot pilsoņu sapulces, referendumus vai jebkuru citu pilsoņu tiešās līdzdalības formu, kur to pieļauj likums.

Situācijas raksturojums: Hartas oficiālajā latviskajā tulkojumā lietots nepareizs tulkojums (nevis “likuma robežās”, bet “likumā noteiktā kārtībā”), kam ir pretēja nozīme. Tas novedis pie nepareiza formulējuma likumā “Par pašvaldībām”, Valsts pārvaldes iekārtas likumā un virknē citu likumu. Tāpat “publisko lietu” vietā nepareizi lietots jēdziens “valsts lietas”. Šāda kļūda ir novedusi pie nepareiziem priekšstatiem par “vienotu hierarhisku pārvaldi” (pašvaldību padotību Ministru kabinetam (MK)).

Publisko lietu vadīšana savā atbildībā Latvijā tiek dēvēta par “autonomo funkciju pildīšanu”. Šo funkciju regulēšana ar likumu atbilst hartai, bet tas pats neattiecas uz sekundāro likumdošanu – MK noteikumiem. Regulējot ar MK noteikumiem tiek pārkāpts nosacījums “regulēt un vadīt uz savu atbildību”, jo parādās rīcība nevis vietējo iedzīvotāju interesēs, bet gan rīcība visu valsts iedzīvotāju interesēs. Visu valsts iedzīvotāju intereses nodrošina likuma ierobežojumi.

Priekšlikumi:

- 1) Atteikties no pašvaldības autonomo funkciju regulēšanas MK noteikumos;
- 2) Izlabot vietējās pašvaldības definīciju likumā “Par pašvaldībām”.

4. pants. Vietējās pašvaldības kompetence.

(1) Vietējās varas pamata pilnvaras un pamata pienākumus nosaka konstitūcija vai (primārais) likums. Taču šis noteikums neliedz piešķirt vietējām varām pilnvaras un pienākumus īpašiem mērķiem saskaņā ar likumu.

Situācijas raksturojums: Vārdam “statute” angļu valodā ir primārās likumdošanas nozīme. Lielos vilcienos šis princips ir spēkā, tomēr ievērojot primārās likumdošanas lielo apjomu, varētu atteikties no pienākumu uzdošanas sekundārajā likumdošanā.

Priekšlikums: Izslēgt iespēju noteikt funkcijas ar MK noteikumiem (likumā “Par pašvaldībām” būtu izslēdzama šāda procedūra).

(2) Vietējās varas likuma robežās ir pilnā mērā tiesīgas īstenot savas iniciatīvas ikvienā jautājumā, kurš nav izslēgts no to kompetences vai uzdots veikt kādai citai varai.

Situācijas raksturojums: Brīvprātīgās iniciatīvas tiesības ir pietiekami noregulētas likumā “Par pašvaldībām”. Tomēr kontrolējošās struktūras – Valsts kontrole, KNAB, Konkurences padome un citas virza MK noteikumus un likumprojektus pieņemot, ka pašvaldības kompetencēm jābūt noteiktām likumā vai MK noteikumos.

Priekšlikumi:

- 1) Izslēgt tekstus “normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā”, aizstājot tos ar korektu tekstu “likumā noteiktajā kārtībā”, “likumā vai MK noteikumos noteiktajā kārtībā” vai ar “ārējos normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā” atkarībā no konteksta.

- 2) Izskatīt Tieslietu ministrijas un kontrolējošo institūciju sagatavotos likumus, kuros prettiesiski paredzēta darbība brīvprātīgās autonomās kompetences jomā normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, rosinot atcelt vairumu no šīm normām.

(3) Pamatā publiskos pienākumus pēc iespējas realizē tā vara, kas atrodas vistuvāk pilsoņiem. Uzdodot kāda pienākuma izpildi citai varai, ņem vērā uzdevuma apjomu un dabu, kā arī efektivitātes un ekonomijas nosacījumus.

Situācijas raksturojums: Kaut arī subsidiaritātes princips ir iekļauts starp valsts pārvaldes organizācijas principiem, tā pielietojums praksē gandrīz nav sastopams vairāku iemeslu dēļ. Viens no iemesliem – valsts likumdošanā netiek skaidrots, ka subsidiaritāte nozīmē priekšroku decentralizācijai, tiešās pārvaldes iestādes negatavo centralizācijas lietderības pierādījumus, bet politiķi nepārbauda centralizācijas gadījumu atbilstību subsidiaritātes principam.

Priekšlikumi:

- 1) Ieviest obligātu subsidiaritātes testu Ministru kabineta kārtības rullī un Saeimas kārtības rullī, līdzīgi kā tas paredzēts Līguma par ES darbību protokolā par subsidiaritātes un proporcionālītātes principu piemērošanu.
- 2) Ielikt Valsts pārvaldes iekārtas likumā subsidiaritātes skaidrojumu atbilstoši šim Hartas punktam,

(4) Vietējām varām piešķirtās pilnvaras parasti ir pilnīgas un ekskluzīvas. Cita, centrālā vai reģionālā vara, nedrīkst tās apstrīdēt vai ierobežot, izņemot gadījumus, kad tas paredzēts likumā.

Situācijas raksturojums: Gandrīz visas pašvaldību kompetences Latvijā ir dalītas ar valsti. Tomēr līdzīga situācija ir visas ES dalībvalstīs, tāpēc uz šo Hartas paragrāfu jāskatās kā ideālu, kas ieviešams pakāpeniski.

Priekšlikums:

Valsts pārvaldes attīstības programmā ietvert sadaļu par decentralizāciju, kas paredz reģionālo pašvaldību atjaunošanu, nododot šīm pašvaldībām ekskluzīvā atbildībā atsevišķas valsts un pašvaldību dalītās funkcijas.

(5) Gadījumos, kad centrālā vai reģionālā vara deleģē savas pilnvaras vietējām varām, tām, cik iespējams, jāļauj brīvību to izpildi pielāgot vietējiem apstākļiem.

Situācijas raksturojums: Valsts deleģēto funkciju un pārvaldes uzdevumu gadījumā valsts pārregulē šīs nozares. Valsts pārvaldei nav skaidrības, ka elastīgāka šo funkciju un uzdevumu izpilde mēdz būt efektīvāka un ļautu ietaupīt lielus resursus.

Priekšlikums:

Samazināt pārregulējumu un pārmērīgu kontroli deleģētās kompetences jomā.

(6) Plānošanas un lēmumu pieņemšanas procesā par jautājumiem, kas tieši attiecas uz vietējām varām, ar tām jākonsultējas, cik iespējams savlaicīgi un piemērotā veidā.

Situācijas raksturojums: Salīdzinot ar citām ES dalībvalstīm, Latvijā ir attīstīta konsultāciju sistēma.

5. pants. Vietējās varas teritoriju robežu aizsardzība.

Vietējās varas teritoriju robežu izmaiņas nav atļauts izdarīt bez iepriekšējas konsultēšanās ar attiecīgajām vietējām varām, pēc iespējas ar referendumu palīdzību, kur tas ir ar (primāro) likumu atļauts.

Situācijas raksturojums: Iepriekšējās ATR gaitā šis princips tika pārkāpts – bija teritorijas, kurās konsultācijās netika apspriesti īstenotie apvienošanas plāni. Satversmes tiesa atrada veidu, kā izvairīties no reformas novērtējuma pēc būtības. Netika organizēti vietējie referendumi, kaut arī likums šādu referendumu īstenošanu neaizliedz.

Priekšlikumi:

- 1) Izslēgt no Satversmes tiesas likuma iespēju neskatīt likumu un MK noteikumu leģitimitāti, ja šie akti vairs nav spēkā.
- 2) Nostiprināt vietējo referendumu kā obligātu normu pašvaldību apvienošanas, sadalīšanas vai robežu grozīšanas gadījumos.

6. pants. Pārvaldes struktūru un līdzekļu atbilstība vietējās varas uzdevumiem.

(1) Nepārkāpjot likumā paredzētos vispārējos noteikumus, vietējām varām ir atļauts pašām noteikt savas iekšējās pārvaldes struktūras, lai pielāgotu tās vietējām vajadzībām un nodrošinātu efektīvu pārvaldi.

Situācijas raksturojums: Administratīvās autonomijas princips tiek ievērots tikai daļēji. Nereti ir sastopami pārregulējuma gadījumi, kas neļauj

pašvaldībām būt pietiekami elastīgām. Īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad nozaru likumos regulē iestādes formu vai prasības iestādes darbiniekiem (sociālais dienests, skola, bāriņtiesa, bērnudārzs un tml.)

Priekšlikums:

- 1) Samazināt pārregulējumu attiecībā uz pašvaldību institūcijām izglītības, sociālās palīdzības, komunālo pakalpojumu, bērnu tiesību aizsardzības, vides aizsardzības kontroles un sabiedriskās kārtības jomās.
- 2) Izslēgt no Valsts kontroles kompetences pašvaldību likumdošanas un Pašvaldību politikas lietderības pārbaudi.

(2) Vietējo valdību darbinieku kalpošanas apstākļiem jābūt tādiem, kas atļauj augstas kvalifikācijas darbinieku pieņemšanu darbā, balstoties uz nopelniem un kompetenci; šajā nolūkā ir jānodrošina atbilstoši mācību un darba samaksas apstākļi un karjeras iespējas.

Veidojot vienoto atalgojuma sistēmu nav ņemtas vērā pašvaldību administrācijas organizēšanas īpatnības, augstāka ģeneralizācijas (pretstatā specializācijai) pakāpe, kas prasa atšķirīgu personāla vadības metožu lietošanu, piemērojoties vietējiem apstākļiem.

Neattiecināt vienoto atalgojuma sistēmu uz pašvaldībām un atjaunot Pašvaldību personāla finansēšanas kārtību, kas sevi pozitīvi apliecināja pirms 2008. gada krīzes, kad solidarizējoties ar iedzīvotājiem un valsts pārvaldes darbiniekiem LPS uz laiku piekrita kārtības apzinātai pasliktināšanai. Vairāk nekā 10 gadus funkcionējusī sistēma, kad atalgojumu domei un pašvaldības darbiniekiem noteica ar domes lēmumu, bija viena no labākajām Eiropā.

Priekšlikums:

Izslēgt pašvaldības no vienotās atalgojuma sistēmas, grozot likumu.

7. pants. Vietējā līmeņa pienākumu izpildes apstākļi.

(1) Vietējo vēlēto pārstāvju darba apstākļiem ir jānodrošina brīva iespēja izpildīt savas funkcijas.

Situācijas raksturojums: Pašvaldības domes priekšsēdētāja, viņa vietnieka, deputāta, izpilddirektora un viņa vietnieka, kā arī pagasta vai pilsētas pārvaldes vadītāja un viņa vietnieka komercdarbības, ienākumu gūšanas, amatu savienošanas un to ierobežojumu izpildes kārtību, darbu pildīšanas, kā arī ar tiem saistītos citus ierobežojumus un pienākumus nosaka likums "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā". Šis likums

būtiski pārregulē pašvaldības politiku tiesības un uzliek nepamatotus ierobežojumus.

Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likumā deputāta neaizskaramība nav pietiekami garantēta, jo viņu uz ilgu laiku var atstādināt no amata pienākumu pildīšanas arī gadījumā, kad vaina nav pierādīta. Tas pats attiecas uz pašvaldības pārraugošā ministra iespēju atstādināt no amata pienākumu pildīšanas pašvaldības domes priekšsēdētāju, kaut arī dome to neatbalsta un likuma pārkāpums nav pierādīts.

Priekšlikumi:

- 1) Daudzkārt samazināt ierobežojumu skaitu pašvaldības deputātiem un darbiniekiem, kas noteikti likumā "Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā".
- 2) Mainīt deputāta un pašvaldības domes priekšsēdētāja atstādināšanas kārtību, paredzot, ka atstādināšanas iemesls ārēja priekšlikuma gadījumā ir tiesas lēmums un statusu nevar mainīt, kamēr tiesa lēmumu nav pieņēmusi.

(2) Tiem ir jānodrošina atbilstoša finanšu kompensācija par izdevumiem, kuri radušies pildot attiecīgo amatu, kā arī, ja tas pienākas, kompensāciju par ienākumu vai darba samaksas zaudējumu un atbilstošu sociālās labklājības aizsardzību.

Situācijas raksturojums: Pašvaldības politiķiem nav pietiekamas kompensācijas gadījumiem, kad tie zaudē vēlēto amatu. Laikā, kamēr pašvaldības politiķis atrodas vēlētajā amatā, viņš zaudē savu privātā sektora kvalifikāciju un ir problēmas atgriezties darba tirgū.

Priekšlikums:

Neierobežot, kā to nosaka vienotā atalgojuma sistēma, tiesības noteikt kompensācijas vēlētajā amata zaudēšanas gadījumā, veicot to ar pašvaldības nolikuma starpniecību.

(3) Jebkuras funkcijas un darbības, kas nav savienojamas ar vietējās vēlētajās amatpersonas statusu, tiek noteiktas likumā vai tiesību pamatprincipos.

Situācijas raksturojums: Interešu konfliktu likumdošana Latvijā satur tik daudz absurdu normu, ka to vēlams būtiski pārskatīt, atceļot lielāko daļu ierobežojumu.

Priekšlikums:

Organizēt zinātnisko konferenci par interešu konfliktu apkarošanas lietderību un vēlamo apjomu. Analizēt interešu konfliktu apkarošanu no proporcionalitātes (samērīguma) principa skatupunkta.

8. pants. Administratīvā pārraudzība pār vietējo varu darbību.

(1) Jebkuru administratīvo pārraudzību pār vietējo varu darbību var veikt tikai saskaņā ar tādām procedūrām un tādos gadījumos, kuri ir noteikti konstitūcijā vai likumā.

Situācijas raksturojums: Procedūras tiek regulētas tā, kā tas noteikts likumā, bet pārāk liels ir ierobežojumu apmērs.

Vienlaikus valststiesību teorētiķi provocē pārmērīgu pārraudzību jautājumos, kas leģitīmi ir pašvaldību, nevis valsts atbildībā. Likumos un MK noteikumos tiek izmantots neleģitīms formulējums “normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā”, ar to pieļaujot, ka uz pašvaldībām varētu attiekties tiešās pārvaldes iestāžu iekšējie normatīvie akti.

Priekšlikumi: Skat. Iepriekšējos priekšlikumus birokrātiskā sloga mazināšanai.

(2) Jebkura administratīvā pārraudzība pār vietējo varu darbību parasti tiek virzīta uz to, lai nodrošinātu to atbilstību likumam un konstitucionāliem principiem. Taču augstāka līmeņa varas drīkst realizēt administratīvu pārraudzību attiecībā uz to uzdevumu izpildes lietderību, kuri ir deleģēti vietējām varām.

Situācijas raksturojums: Šis princips tiek sistemātiski pārkāpts un tā labojums jāsāk ar pašvaldības definīciju likumā “Par pašvaldībām”. Būtiskākais elements būtu atteikšanās no Ministru kabineta regulējuma pašvaldības autonomajām funkcijām.

(3) Administratīvā pārraudzība pār vietējām varām tiek realizēta tādā veidā, lai nodrošinātu, ka kontrolējošās varas iejaukšanās ir proporcionāla to interešu svarīgumam, kuras ir paredzēts aizsargāt.

Situācijas raksturojums: Proporcionalitātes princips latviešu valodā tiek dēvēts divos atšķirīgos terminos – “samērīguma princips” un “proporcionalitātes princips”. Tas tiek minēts Administratīvā procesa likumā, bet nav nostiprināts ne Satversmē, ne likumā “Par pašvaldībām”, ne Valsts pārvaldes iekārtas likumā.

Šā principa lietošanu valsts pārvaldes organizācijā un pašvaldības organizācijā nemāca, tāpēc lielākā daļa likumdošanas aktu un funkciju sadalījums bieži neatbilst ne vien subsidiaritātes principam, bet arī proporcionalitātes principam.

Priekšlikumi:

- 1) Pāriet likumdošanā uz vienotu terminu “proporcionalitātes princips”.
- 2) Iekļaut proporcionalitātes principu Satversmē, norādot līdzīgi kā Līgumā par ES darbību, ka dalītās kompetences jomā valsts uzņemas atbildību un veido institūcijas ne vairāk, kā proporcionāli centralizācijas mērķim. Turklāt centralizāciju drīkst veikt tikai tajos gadījumos, kad var pierādīt centralizācijas atbilstību subsidiaritātes principam.

9. pants. Vietējo varu finanšu resursi.

(1) Vietējām varām nacionālās ekonomiskās politikas ietvaros ir tiesības uz pietiekamiem finanšu resursiem, ar kuriem tās drīkst brīvi rīkoties savas kompetences robežās.

Situācijas raksturojums: Pašvaldību resursu lielāko daļu veido neiezīmēti ieņēmumi (daļa no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, nekustamā īpašuma nodoklis, kura likmi drīkst uz pašvaldības rēķina samazināt, daļa no azartspēļu nodokļa, kā arī vispārējā dotācija no izlīdzināšanas fonda (speciālā budžeta, kuru pamatā veido visu pašvaldību iemaksas)). Tomēr politiskajās diskusijās centrālās valdības ministri nereti cenšas iezīmēt šos ieņēmumus savas nozares mērķim, ko LPS ir izdevies līdz šim nepieļaut.

Ikgadējo sarunu gaitā katru gadu tiek fiksēts pašvaldību viedoklis, ka finanšu resursi nav pietiekami, kas nozīmē nespēju izpildīt visus likumus un MK noteikumus paredzētos pienākumus. Anotācijās jauniem likumprojektiem un MK noteikumu projektiem jauno funkciju izpildei nepieciešamie resursi tiek samazināti, vai pat noklusēti.

Priekšlikums:

Paredzēt procedūru, kā MK noteikumus un likumus, kuriem nav adekvāts pašvaldības izdevumu aprēķins, var apstrīdēt Satversmes tiesā. Alternatīva iespēja – apturēt šādu normatīvo aktu darbību ar Administratīvās tiesas lēmumu.

(2) Vietējo varu finanšu resursiem ir jābūt proporcionāliem kompetencēm, kas šīm varām piešķirtas konstitūcijā un ar likumu.

Situācijas raksturojums: Kopš 1992. gada valsts daudzkārt ir samazinājusi pašvaldību daļu publiskajā kopbudžetā (vispārējās valdības budžetā), dažkārt uzņemoties daļu no pašvaldību funkcijām. Visos šajos gadījumos reformas ir bijušas nesekmīgas, jo centrālā vara rīkojas ar līdzekļiem izšķērdīgi, aizbildinoties ar nolūku nodrošināt tās vai citas, vienlīdzīgās tiesības.

Uz atšķirību starp pašvaldību funkciju izpildei nepieciešamo finansējumu un faktiskajiem budžeta resursiem LPS regulāri ir norādījusi ikgadējā vienošanās un domstarpību protokola nesaskaņotajā daļā.

Valdības iecerētā nodokļu reforma nopietni apdraud līdzšinējo pašvaldības pakalpojumu līmeni, tāpēc vienīgā fiskāli pamatojamā ideja ir samazināt pašvaldībām likumā noteiktos pienākumus.

Priekšlikumi:

- 1) Atsakoties no pašvaldību funkciju regulēšanas MK noteikumos, vienlaikus samazināt pašvaldībai obligāto funkciju un pārvaldes uzdevumu apjomu.
- 2) Kontrolēt un pakļaut tiesvedībai gadījumus, kad valdība neuzrāda savu jauno politikas iniciatīvu izmaksas pašvaldībām, saskaņā ar iepriekš piedāvāto.

(3) Vismaz daļa no vietējo varu finanšu resursiem ir jāiegūst no vietējiem nodokļiem un *nodevām*, kuru likmes tās ir tiesīgas noteikt *likuma robežās*.

Situācijas raksturojums: Pašreizējā nodokļu sistēma atbilst šim principam. Galvenā loma ir atskaitījumiem pašvaldībām atbilstoši reģistrētajai dzīvesvietai no iedzīvotāju ienākuma nodokļa. Nekustamā īpašuma nodoklis pilnībā ir piekritīgs pašvaldībām, turklāt tā likmi uz sava rēķina var samazināt.

Valdības iecerētā nodokļu reforma draud ar sistēmas destabilizāciju, jo nodokļa progresivitātes palielinājums krasi samazinās patstāvīgos ieņēmumus lielākajai daļai no pašvaldībām.

Nodokļu progresivitāte tiek izmantota centrālās valdības funkciju nodrošināšanai, tāpēc nodokļu atlaides būtu jākompensē. Šāda kompensācija līdz šim nav centrālās valdības plānos.

Priekšlikums:

Iedzīvotāju ienākuma nodokļa atlaides (neapliekamo minimumu, neapliekamo daļu par apgādājamajiem, par samazinātajām nodokļa likmēm (arī mikrouzņēmumu un autoratlīdzības līgumu gadījumos)) kompensēt pašvaldībām atbilstoši nodokļa maksātāju (vai legālo nemaksātāju) dzīvesvietai.

(4) Finanšu sistēmām, uz kurām ir balstīti vietējām varām pieejamie līdzekļi, ir jābūt pietiekami daudzveidīgām un elastīgām, lai tās ***praktisko iespēju ietvaros*** nodrošinātu iespēju sekot no ***kompetences izrietošo uzdevumu*** izmaksu reālajai attīstībai.

Situācijas raksturojums: Šī principa izpildi Latvijā kavē vairāki apstākļi: ierobežojumi pelnīt ar pašvaldības uzņēmējdarbību, ierobežojumi aizņemties, pašvaldībām piekrītošo nodokļu atzīšana par Pašvaldību nodokļiem un citi.

Pašvaldībai piekrītošo līdzekļu stabilizāciju varētu panākt, nosakot pašvaldību nodokļu daļu no visiem valsts un pašvaldību nodokļiem. Lai noslēptu savus ieņēmumus, centrālā valdība neuzrāda budžetā visus ieņēmumus. Daļu no sociālās apdrošināšanas obligātajiem maksājumiem, kas tiek novirzīta otrā līmeņa pensiju fondiem, tiek izslēgti no diskusijas par pašvaldību daļu publiskajā kopbudžetā.

Priekšlikumi:

- 1) Atzīt likumos Pašvaldību tiesības patstāvīgi izvēlēties, vai pašvaldībai nodarboties ar uzņēmējdarbību vai nē.
- 2) Noteikt, ka Pašvaldību nodokļu summa jāplāno tā, lai Pašvaldību daļa no visiem nodokļiem veidotu ne mazāk kā 19,6%.

(5) Finansiāli vājāko vietējo varu aizsardzība izsauc nepieciešamību ieviest finanšu izlīdzināšanas procedūras vai līdzvērtīgus pasākumus, kuru nolūks ir ***korīgēt*** vietējo varu potenciālo finansēšanas avotu un uzliktās finanšu nastas nevienādā sadalījuma radītās sekas. Šāda procedūras vai pasākumi nevar ierobežot vietējo varu rīcības brīvību savu pienākumu robežās.

Situācijas raksturojums: Šis princips ir nostiprināts Latvijas likumdošanā, taču nav pazīstams daudzām politiskajām amatpersonām (ministri, Saeimas deputāti) un daudziem ierēdņiem. Par to liecina tendence iezīmēt finanšu izlīdzināšanas līdzekļus nozaru mērķiem.

Priekšlikums :

Piedāvāt centrālajai valdībai lekciju ciklu par Hartā ietvertajiem pašvaldības demokrātijas principiem.

(6) Ar vietējām varām atbilstošā veidā ir jākonsultējas par metodi, kādā tām ir piešķirami pārdalāmie līdzekļi.

Pārdalāmie līdzekļi izpaužas mērķdotāciju vai iezīmēto nodokļu veidā. Vidēji pašvaldības šādā veidā saņem mazāk nekā trešo daļu ieņēmumu, taču tieši šī daļa rada priekšrocības vienām pašvaldībām un traucē citu pašvaldību attīstībai.

Īpaši tas attiecas uz ES un citiem līdzvērtīgiem fondiem, kuru izmantošanas virzienos un piešķiršanas kārtībā izpaužas subjektīvisms vai politiskas intereses. Diskusija par to, kā padarīt objektīvāku valsts investīciju politiku, aptverot visu valsts teritoriju, nav notikusi.

Priekšlikums :

Palielināt pašvaldību nodokļu daļu tā, lai investīciju politiku varētu īstenot pamatā no pašvaldību patstāvīgajiem ienākumiem.

(7) Dotācijas, kas tiek piešķirtas vietējām varām, pēc iespējas nedrīkst paredzēt noteiktu projektu finansēšanai. Dotāciju piešķiršana nevar ierobežot vietējo varu pamatbrīvību – *īstenot politisku izvēli* savas kompetences jomā.

Situācijas raksturojums: Finanšu izlīdzināšanas sistēma ievēro šo principu. Taču jaunā nodokļu politika nopietni apdraud agrāk sasniegto pašvaldību jomā.

(8) Lai varētu izdarīt aizņēmumus kapitālieguldījumu finansēšanai, vietējām varām *likuma robežās* jābūt pieejamam nacionālajam kapitāla tirgum.

Situācijas raksturojums: Latvija nav pievienojusies šim Hartas paragrāfam. LPS ir daudzkārt aicinājusi valdību un politiskās partijas pievienoties šim paragrāfam.

Priekšlikums:

Pievienoties šim Hartas paragrāfam.

10. pants. Vietējo varu tiesības apvienoties.

(1) Realizējot savas pilnvaras, vietējām varām ir tiesības sadarboties un *likuma ietvaros* veidot konsorcijs ar citām vietējām varām, lai īstenotu uzdevumus, par kuriem tām ir kopīga interese.

(2) Katrai valstij jāatzīst vietējo varu tiesības *iestāties asociācijās* kopējo interešu aizstāvēšanai un *virzīšanai* un iestāties starptautiskajās vietējo varu *asociācijās*.

(3) Vietējām varām ir tiesības sadarboties ar līdzīgām varām citās valstīs, ievērojot nosacījumus, kurus drīkst noteikt ar likumu.

Situācijas raksturojums: Visi trīs paragrāfi tiek ievēroti.

11. pants. Vietējās pašvaldības juridiskā aizsardzība.

(1) Vietējām varām ir tiesības griezties tiesā, lai nodrošinātu savu pilnvaru brīvu izpildi un *konstitūcijā un nacionālajos* likumdošanas aktos ietvertu vietējo pašvaldību principu ievērošanu.

Situācijas raksturojums: Kaut arī virkne likumu atzīst šīs tiesības, tomēr tiesu prakse liecina par nepamatotiem šo tiesību ierobežojumiem. Valsts pārvaldes iekārtas likumā iestrādātais vienotas hierarhiskas pārvaldes princips, attiecinot šo principu arī uz pašvaldībām, tiek izmantots kā arguments šīs pašvaldību pamattiesības pārkāpumiem.

Satversmes tiesa pieņem pašvaldību prasības par likumu atbilstību Satversmei un MK noteikumu atbilstību likumiem, taču tiek meklēti visi iespējamie iemesli, lai izskatīšanu neveiktu. Līdz šim nav izdevies panākt LPS tiesības aizstāvēt kopējās pašvaldību intereses Satversmes tiesā.

Tiek likti šķēršļi lietu izskatīšanai administratīvajā tiesā starp valsti un pašvaldību, izņemot likumā īpaši paredzētus gadījumus.

Priekšlikumi:

- 1) Paredzēt LPS tiesības Satversmes tiesā iesniegt prasības pašvaldību interesēs;
- 2) Paredzēt iespēju apstrīdēt Administratīvajā tiesā pārvaldes lēmumus attiecībā uz pašvaldībām.